

KA STAIL

U

H. WARMPHAIGN STEN

M.B. JYRWA

KA STAIL

U

H. WARMPHAIGN STEN

M.B. JYRWA

Ia ka hok longtraï la tyngkai Sien Shon Banyngkong 2001: 500
La pynbit pynbiang ha Mang Computers, Nongthymmai, Shillong-14.

Ka Maitphang

Kane ka long ka jingbishar bniah ka ba ar ia kaba i Dr. M.B.Jyrwa i la ai halor ka poim ba radbah jong u H.W.Sten *Ka Burom Ba La Jah*. Da kaba i la ai ia kane ka jingtrei ka ba-ar, i nongthoh i la pyndep ia kawei na ki ar tylli ki bynta kiba donkam eh ha ka ban bishar ia kano kano ka poim. Hoodid, ka jingbishar ia ki phang kiba u myllung u la jied ban tai ha ka poim jong u ka long ka ba kham tynrai bad ka ba kham shongpdeng ban thew ban woh ia ka dor jong ka jingtrei jong u. Hynrei ka long ruh ka kamram jong u ne ka kritik ban plaid de ia kane kawei ka bynta jong ka poitri bad kata ka long ban bishar halor ki buit-thaw ia kiba u myllung u la jied kyrpang ban pynpaw pyrthei ia ki symboh jingmut kiba u la bsut ha ki phang jong ka poim. Haduh mynta hi, kiba bun na ki kritik halor ka poitri ki kham ñaid kiar na kane ka bynta ka ba ar. Don pat kiba shu bynrap ia ka jingbishar halor ki buit-thaw khyndiat khyngoit hadien ba la tai bniah ia ki phang kiba don ha ka poim. Nga ngeit, namarkata, ba kane ka jingtrei kan long kaba myntoi shibun eh khamtam ia ki nongpule bad ki 'riewwad jingtip halor ka poitri.

Haba phai sha ki sker ki ba don ha kane ka kot, i nongthoh i la pharia ia ki buit-thaw ba kongsan jong kane ka poim ha ki hynriew tylli ki mat. Ka buit-thaw ka ba nyngkong eh ka ba i la jied ban bishar ka long ka *allusion* ia ka ba i la jer kyrteng Khasi "Ki Ksai Na Wei". Nangta la pynbud sa ki *imagery* ia kiba i la khot da "Ki Dur Shon Jingmut" ha ka ba i la bishar ia ki *image* ki ba thew ia ka bor iohi, bor iohsngew, bor sma, bor mad, bor jingtba ryngkat ruh bad ka bor tip bad bor khiih. Hangne la kynthup ruh ia ka jingbatai halor ka *metaphor*, ka *simile*, ka *symbol*, ka *synecdoche* bad ka *metonymy*. Ha ka lynnong ka ba i la ai kyrteng "Ki Jnit Ki Jnat", i nongthoh i la batai ia ki sawa sur (musical devices) ba kyrpang jong ka poitri kum ka *alliteration* bad *onomatopoeia* ryngkat ruh ia ki buit-thaw kum ka *ambiguity*, ka *climax*, ka *anti-climax* ka *anti-thesis*, ka *epigram*, ka *euphemism*, ka *hyperbole*, ka *irony* bad ka *sarcasm*. Ka lynnong ka ba i la ai kyrteng "Ka Buit Pynkren Briew" (Personification) kam shym kut tang ha ka ban bishar ia ka buit pynkren briew, hynrei i nongthoh i la batai bniah bha ia ka jingpynlong doh pynlong snam, jingai rong ai rup, ai jingim jong u myllung ia ki tyngshop ki puron jong u, khamtam eh ia kito kiba ju don

tang ha ka bor pyrkhath bor sngewthuh jong u briew kum ka Pap, ka Lei Kynmaw Tymfang bad kiwei de. I nongthoh i la mang kyrpang ia kawei ka lynnong tang ban bishar bniah ia ka rukom pyndonkam jong u H.W.Sten ia ki kyntien bad ia ka Ktien ha ka poim jong u. I la bishar khamtam eh ia ki kyntien ba la shu khñiot lang kum "bu" ("ba" bad "u"), ki 'tienkynnoh kum "ñier" (na "u ñiut u ñier), ki kyntien thawnang kum "laisap", "khu ksuid" bad "phohbha", ki kyntien biria kum "kan jakoid de" bad ki kyntien shim kylliang kum *bahut atcha*. Khatduh eh, i nongthoh i la bishar ruh ia ka dur ka dar (form) jong ka poim bad i la tynjuh bha ia ka lada ka la kot ne em sha ka kyrdan epik. Ka jingpynkut nia jong i halor kane ka mat ka long ba kane ka poim ka dei ka jingpyrshang "ka ba khraw bad ba ka long ruh ka thylleng epik kaba nyngkong eh ha ka ri". Kane ka poim ka long shisha ka jingpyrshang halor ka epik thoh, hynrei ka long ka ba donkam ban mih ki 'riewwad jingtip pat halor ki epik kren (oral epic), la ki don ne em ha ka jaitbynriew jong ngi.

Khatduh eh, nga ai khublei ia i nongthoh na ka bynta kane ka jingtrei ka ba dondor kaba i la pynnoh synñiang sha ka thup *literary criticism* jong ka litereshor Khasi. Nga pynshur khamtam eh ba in nang ai shuh shuh ki kyrteng ki ba ia dei dur ha ka litereshor (literary terms) ha ka Ktien la jong ban nang pynriewspah ia ka litereshor Khasi.

To U Blei Un kyrkhu bad ai bor ia i nongthoh ba in nang iaid shaphang shuh shuh ban pynroi ia la ka thoh ka tar.

Dated Shillong
The 25th May, 2001.

Dr. B.War
Head, Khasi Dept.,
NEHU, Shillong.

Ha Ki Nongpule

Ka *Burom Ba La Jah* ka dei ka poitri kaba jrong tam ha ka litereshor Khasi. Ka jingjrong jong ka ka ai lad ia u nongthoh ban bsuh shibun ki jingmut jingpyrkhat ia kiba un ym lah ban leh kumta ha kano kano kawei pat ka poitri kaba kham lyngkot. Kaba sngewtynnad haba pule bha ia kane ka poitri ka long ba hangne ngi iohi ia ki jingmut jingpyrkhat ym ha ka jinglong lyngkhot lyngkhot hynrei ha ka jinglong ba iaineh bad ba tylli bha mlun kumta ba ki nongpule kin ym lah kiar satia na ki. Ka bor ban pynkhih ia ka mut ka pyrkhath ki nongpule ruh ka don bha ha ka. Ia kane u nongthoh u la lah ban leh da kaba u la pyndonkam ia ka buit thaw kaba tynrai na lade u da pyniakhleh ia ka bad kito kiba u la nang na kiwei.

Ban tai ia ka buit thaw jong une u nongthoh kam shym la long kaba suk ia nga. Ka la shim shibun ka por bad nga la dei ban pule bunsien bha ia kane ka poitri khnang ban lap ia kine khyndiat kiba nga la lum lang ha kane ka kot. Ha ka jingshisha ngam sngewnud ban ong ba nga la lah ban tai lut ia kaba donkam ha ka jingiadei bad ka stail une u nongthoh. Ki don bun kiei kiei kiba ha lade hi nga sngewthuh ba ki dei ka bynta ka stail hynrei kiba ngam shym la lah ban buh beit lang hangne. Ka buit tynsat, ka buit tyngngian ia ki jingmut jingpyrkhat kiba kane ka poitri ka pynpaw ka long shisha kaba khraw, bad ngi lah ban mad bad sngewthuh ia ki katba ngi nang iai pule ia ka.

Nga kheiñ ba kane ka jingpyrshang jong nga ka long tang ka jingplaid lynti ia ki kritik bad nongwad bniah kiba hadien jong nga ki ban dang thir ia ka la na ka liang ka stail ne na ka liang ka khubor. Ki nongpule kiba kwah ban pule bishar ia kane ka poitri kim dei ban pyrkhath ba ki katto katne tylli ki kot kiba la mih halor jong ka ki khang lad ia ki na kaba leh kumta. Lada kin mih ki kritik hadien ki ban lap ba ki nia ki jutang kiba nga la sei ha kane ka kot ki dang donkam ia kaban pyndap shuh, kata kan pynhun shibun eh ia nga. Ngan sngewnguh shibun lada don na pdeng ki nongpule ia kane ka kot kiba kloi ban kdew ia kano kano ka bynta kaba ki sngew da kumwei pat.

Nga pynpaw ia ka jingsngewnguh kaba khraw ia i Dr.B.War na ka bynta ka jingpyllait por khnang jong i ban pule ia ka manuscript bad ban ai ruh ka jingkyntoh kaba myntoi eh

halor kane ka jingpyrshang jong nga.

Nga kynmaw burom ha ka rukom kaba kyrpang eh ia i Prof H.W. Sten, wat la im don shuh bad ngi, namar ba im shym la bynnud ban ai ha nga ki jubab ia ki jingkylli kiba la mih na ka text. Ka jingioh ban ia syllok bad i ha ki bynta kiba pher ka la iarap ia nga ban sngewthuh bha ia kane ka poitri.

Ka jingsngewnguh ka leit sha baroh ki dkhot ka iing ka sem jong nga kiba la ai ka jingkyrshan bad ka jingpynshlur ia nga khamtam eh ha ki por ba ka jingsngewlwait ka thap thap tylllep sha ka ban iehnoh ia ka jingtrei. Nga sngewnguh ia u khun jong nga u Andrew uba la buh ia ka MSS ha ka dur ka kot. Khatduh ka jingsngewnguh kaba ha khlieh tam ka long ia u Blei bad u Trai jong nga u Jisu Khrist uba long u Nongpynshait bor ba ha khlieh tam ha ka jingim bad jingtrei jong nga.

Ha-Sharing Cottage,
April 2001.

M.B. Jyrwa

Ki Sker

1. Ka Maitphang	i
2. Ha Ki Nongpule	iii
3. Kaei Ka Stail?	1
Kaei Ka Stail?	1
I Symbol Pyrkhat Ha Ka Burom Ba La Jah	5
Ka Saiñ Dur Ia I Symbol Pyrkhat	9
Ka Jingsdang	11
Ka Jingkut Jong Kawei Pa Kawei Ka Kitab	12
Ka Jingthir Nia	13
Ka Blank Verse	14
4. Ki Ksai Na Wei	15
Ka Burom Ba La Jah Ha Ka	
Jingiadei Bad Kiwei Pat Ki Kot	18
5. Ki Dur Shon Jingmut	30
Ka Metaphor	36
Ka Synecdoche	38
Ka Metonymy	39
Ka Symbol	40
Ki Dur Shon Jingmut, Metaphor, Simile	
Bad Shin	41
6. Ki Jnit Ki Jnat	50
Ka Alliteration	50
Ka Ambiquity	51
Ka Anticlimax	54
Ka Antithesis	55
Ka Apostrophe	57
Ka Apotheosis	57
Ka Climax	58
Ka Epigram, ka Euphemism, ka Hyperbole,	
ka Irony bad Sarcasm	59
Ka Onomatopoeia	60

7. Ka Buit Pynkren Briew	62
U Ren	63
U Ileit Paidbah	76
8. Ka Stail Tynrai U H.Warmphaign Sten	90
Ki Kyntien Kren Kum Kyntien Thoh	90
Ki Kyntien Pynap	91
Ki Kyntien Pynwan-Ki Kyntien Thawnang	95
Ki Kyntien Biria-Ki Kyntien Shim Kylliang	96
9. Ki Snap Ka Epik	98
10. Ka Nongrim Poitri U H.Warmphaign Sten	107
11. Ki Kot Ba La Pyndonkam	110-112
12. Ki Jingdew Kat Kum Ki Phang	113-115

KA STAIL TYNRAI U H. WARMPHAIGN STEN

Ki bynta kiba la kdew ha ki lynnong kiba sha khmat ki pynpaw ia ka buit kaba une u nongthoh u la pynbit na ki dustur thoh bad dustur pyndonkam ia ka ktien kumba pyndonkam lem kiwei kiwei ki nongthoh poitri. Hynrei kine ki bynta kiba yn kdew ha kane ka lynnong ki long ki bynta kiba une hi u nongthoh u la sei na lade ban ai ia kane ka jingtrei jong u ka dur kaba tynrai na u hi. Khlem da bun ktien shuh nga buh harum ia ki bynta kiba nga pyrkhath ki long ka stail tynrai ne stail kyrpang une u nongthoh.

Ki Kyntien Kren Kum Kyntien Thoh

Ha ka nongrim ba ka stail ka dei ka rukom ba uwei u nongthoh u pyndonkam ia ka ktien ha ki jingthoh jong u, ngan shim nyngkong eh ia ka kyntien sdang jong ka poim bad kata ka long 'bu'

BU BRIEW u tiew pyrshah hukum u Blei,
(I:1)

Kane ka kyntien 'bu' ka mih na kaba khñiot lang ia ar tylli ki kyntien *ba* bad *u*. Ha ka Khasi don lai tylli ki singular noun marker: *u/ka/i* bad kawei ka plural noun marker: *ki*. Na kine saw tang *u* bad *i* ki lah ban snohbah ha ki preposition *da, ha, ia, la, na, sa, sha*, bad haba ki leh kumta u vowel *a* uba na ki preposition u shah drop noh katba ia ka jaka jong ki la shim noh da u vowel *u* lane *i*. kumta ba ki kyntien ki kylla noh-*du/di, hu/hi, iu/i, nu/ni, su/si, shu/shi*, kine ki kyntien kim ju paw ha ki jingthoh namar ki dei ki kyntien kren, ka rukom kaba mih na kaba ki brieu ki pynsuk bad pynjahthait ia lade ba ha ka jaka ban kyan pynlut bor ia ar kyntien ki khñiot pynlyngkot ia ki sha kawei. Haduh mynta mynne ki nongthoh ki thoh *ba u ym bu*. Hynrei u H. Warmphaign Sten u la pyndonkam bha ia kane ka rukom ha ki kyntien *bu, lu, nu, iu, shu*. Sa kawei pat ka kyntien kaba dei hi kaba la khñiot lang kumne ka dei ka kyntien *bla* kaba mih na *ka ba* bad *la*. Kane ka paw ha ki jingthoh tangba ym ha ka dur *bla* hynrei *b'la*. Ha ka jingiohi jong nga, u nongthoh u la pyndonkam ia kine ki kyntien kren kumne ban pynbiang ia ka shiphew kyntien jong ka Blank Verse. Haba kam don ka jingdawa kumta u pyndonkam kumba leh lem kiwei, kata u thoh *da u, ia u*, etc. U nongthoh u iohi ba ka jingbuh apostrophe

(') ha *b'la* kam long kaba don jingmut ei ei, kumta u ieh khnang kum ka jingtyrwa ba ka bit ia kiwei ruh ban sdang thoh noh *bla* ha ka jaka *b'la*, kata lada ym thoh *ba la*. Kawei pat ka kyntien kren ka dei *phu*. Kane ka kyntien ka paw borabor kum ka adverb kaba ñaid ryngkat bad ka verb *pyrsad* ha ka sentens: *U pyrsad phu shi phu ruh kam meh*. Hynrei hangne u nongthoh u pyndonkam ia ka kum ka verb ha ka jingmut 'pynlip' lane 'pyrsad' ka rukom kaba ju kren ia ki khunlung. U nongthoh u la buh lypa ia ka kyntien *phu* (II:28) ha ki dak kynriang imat ban kdew ia kane ka rukom pyndonkam.

Ki Kyntien Pynap

Ki kyntien pynap ia kiba ngi tip ruh kum ki 'ktien kynnoh' ki long ka bynta ha ka ktien ia kaba u nongthoh u la pyndonkam kylluid. Shuwa ba ngan kren ei ei halor ka rukom kaba kyrpang kaba une u nongthoh u la shim, ngan kdew katto katne ki mat kiba donkam ha ka jingiadei bad ki kyntien pynap.

Ki kyntien pynap ki long borabor shi jur eg. *kmie-kpa, khun-pyrssa, kwai-tympew dohkha-dohpnat, khaphiah-khadaiñ*, etc. Kine ki kyntien ki ñaid kumne shijur shijur kat kum ka kyrdan bad jingiadei ha kaba pyndonkam lang ia ki bad ha ka jingiasyriem kaba kita ki shijur ki kyntien ki don. Lah ban kdew ba *khun-pyrssa* ki long na ka kyrdan kheiñ kur kheiñ kha. Kine ki kyntien ki kdew ia kita kiba ha ka kyrdan *khun* lada ki dei ki khun la jong, bad *pyrsa* lada ki dei ki khun ki hymmen/para kynthei, lane ia u khun jong kiwei uba wan shongkha ha ka khun ne pyrssa kur. *Kwai-tympew* ki ia ñaid ryngkat na ka daw ka jingpyndonkam ia ki. *Khaphiah* ka dei ban dei *khaphiah*; lada ka dei *khaphiah* te *khadaiñ* ka ñaid ryngkat na ka daw jong ka jingiadei ki kyntien *phiah* bad *daiñ*: ar tylli ki jingleh kiba pynlong ia ka dohkha ban long *khaphiah-khadaiñ*. Ka *dohkha-dohpnat* ka wan rah jingeh ia ngi. Tip *dohpnat* ka long ka kyntien kaba na kano ma ka dong jong ka ri ha kaba ia ka dohkha la ong ka *dohpnat*? Kiba tip kin sngewbha ban iathuh lem. Don napdeng ki kyntien pynap kiba ngi lap ba ki shijur eg. *ki kha-ki man* ki don beit tang shi jingmut, hynrei ki kylla long ar namar ba ki long kiba la wan na ar ki dong jong ka ri. Ka *ki kha* ka wan na ki thaiñ lum Khasi Jaiñtia, katba *ki man* ka wan na War Jaiñtia. Kine baroh ki kdew ia ki kur kynthei na ka liang kpa.

Kawei ka jinglong kyrpang jong ki kyntien pynap ka long ba ia ki la pyndonkam ryngkat ryngkat kata *ki kha ki man*, hynrei lada jia ba ki nongkren ki thait ban da ong lang ia ki baroh ar, kaba ki kham leh ka long ban shim tang ia kaba na khmat, iehnoh noh ia kaba nadien. Lehse dei na kane ka daw,

kham bunsien ngim tip shuh ia ka jingmut jong kito ki kyntien kiba bud nadien, kumba la kdew haneng ha ka *dohkha-dohpnat*, kat haduh ba ngi la shu ong noh hi ba ki kyntien kiba nadien kim don jingmut. Ban wad bniah ia ki jingmut ki kyntien dien ka long kaba donkam.

Sa kawei ka jinglong kyrpang jong ki ka long ba kito ki kyntien dien kim kham shah pyndonkam tang marwei lait noh tang kito kum *shet-tiew*, u *kwai* u *tympeu*, lane *ki dieng ki siej* kiba kdew shai kdar ia ar tylli ki kam ne kiei kiei. Ngi don ki kyntien pynap kum u *ksuid-u-khrei*, u *niut-u nier*, u *duma u dukhew*, etc., kiba ki kyntien dien kim paw satia ha ka jingpyndonkam kaba tang ia ki hi. Hynrei ha kane ka poim u H.Warphaign Sten u la pyndonkam ia ki. Kumta ngi lah ban ong ba ka stail u H.Warphaign Sten ka long ban pyndonkam ia ki kyntien ha ka rukom bym ju pyndonkam. Ha ka laiñ I:1 "BU BRIEW u tiew pyrshah hukum u Blei," u nongthoh u la shim ia ka kyntien dien jong ka shet ka tiew. Kiba bun ki nongpule bad ma nga hi ruh ha kaba nyngkong nga la nang mut ba ka kyntien 'tiew' ka dei 'thew' ia kaba la bakla shon. Hadien ba nga la pynthikna ba kam dei ka jingbakla, bad hadien ba nga la pule bniah ia ka poim, nga iohi ba kane ka dei ka stail u nongthoh. U nongthoh u la jied ban pyndonkam ia ka bym ju pyndonkam khnang ban rah ia ka jingpyndonkam ktien kham shalor, kham pher na kaba la ju long. Ngam artatien ei ei ba u H.Warmphaign Sten u kynmaw biang biang ia kaei ba u Aristotle u bthah ha ka Poetics lyngba kine ki sentens harum.

That diction, on the other hand is lofty and raised above the common place which employs unusual words. By unusual, I mean strange (or rare) words, metaphor, lengthened, - anything, in short, that differs from the normal idiom. (Poetics XXII:1)

Kaba sngewtynnad ban peit ia ka jingpyndonkam ia ka kyntien 'tiew' ka long ba da ka hi la kdew thikna ia ka kam kaba pyrshah ia ka hukum u Blei. Lada ka la long ba u nongthoh u pyndonkam da ka 'thew' ka jingkdew kan long kaba kyllum ba u briew u thew pyrshah ia ka hukum u Blei bad kumta u khet ia ka jingkieng ha kliar u Sohpetbneng. Hynrei kam lah ban long kumta namar U Blei um shym ai hukum ei ei ban ym khet ia ka jingkieng. Ym shym don khanatang ei ei ka ban kdew ba ka don kaba kum kata ka hukum; u H.Warmphaign Sten ruh um shym thaw hukum ei ei kaba kum kata ha ka poim. Ka hukum kaba u briew u la ioh ka long ban shet 'shi shier' ym 'shi ser'. U H.Warmphaign Sten u spel 'shier' ym 'shir' kumba ia spel paitbah.

U Blei nangtei u i synei....

.....

U phah puri la jong ha shkor masi
Ban ong: "Ba kin im slem to bthah kin shet
Shi shier mynstep, shi shier mynmiet."

(V:242-4)

U Jom uba la iohsngew ia kane ka hukum u la kwah ban shet kylla shuh ia u briew ba un ngat ha ka Pang bad ka ĩap da kaba pynshoi ia u masi ha kine ki kyntien

"To leh ko lok masi don bok ban kit
Khubor shu briew; to leh kane shi sien;
Pyrkhat! kumno ki kdang shi shier shi shier
Ki ĩing bun khun bun ksiew? To ong *shi ser*.
Kin kdang, kin dap, kin im kham slem ha ri
Jong ki. Khyndiat ka bam, shaeh kan ngam?
Leit suk, masi."

(V: 247-53)

U masi, ka khanatang ka iathuh u klet ia kaba la hukum u Blei, u pynpaw pynban ia ka jong u Jom, bad kumta u ai ha u khunbynriew da ka khubor pyndet. U briew u bym shym la peiphang ba ka khubor ba ai u masi ka dei ka khubor pyrdet, u la shet ja 'shi ser' pyrshah ia ka hukum 'shi shier'.

U nongthoh um shym thoh 'shet pyrshah hukum u Blei' hynrei 'tiew pyrshah hukum u Blei.' Ka kyntien 'tiew' ka thew ia ka rukom shet ja kaba sdang nyngkong da kaba tiew ia ka um - *tiew um ja* lane *tiew ja* kum ka jingpynkhreh shet ja.

Nalor ka kyntien pynap 'tiew' na ka shet-ka tiew u nongthoh u la pyndonkam sa ia ka kyntien 'ñier' na ka *u ñiut - u ñier*. Kaba pyndonkam sa ia ka kyntien 'ñier' (V:III) kam shym shu long tang ka stail leh mar khongpong ia kaba ju leh, hynrei ka ia biang bha bad ki kyrteng jong kiwei pat ki ksuid kiba la ia mih paitbah mynta ha ki dur kiba pher ba pher kumne:

Ki ksuid ha dur ki skaiñ, ki thliem, thyllah,
Ki kyieng, ki dkhi, ki khñiang, ki ksi, jynreiñ
Ki ktah iu briew. La ĩeng ki ñier ha bri.
Kylleng. Ha khlaw ba jngum ha lum la ĩeng
Shiah keng ba meng, dieng Kaiñ ba skuiñ bun bah
Kynbat ba ma ban dkhat.

(V:109-14)

Haba la kdew ia u ñiut da ka kyntien 'ñier' ka don ka

jingsngew ba ma ki ruh ki dei ka bynta jong ka longksuid longkhrei. Ka long kaba shisha ba u nongthoh u la da mang hi ban kdew ba baroh ki ñiut ki ñier, ki dieng shiah, ki dieng pynskuiñ kum ka kaiñ, ki kynbat ba longbih ki la mih ym kum ki bynta ka jingpynlong u Blei hynrei kum ki ksuid ban pynwit ia ka jingjanai jong ka jingpynlong jong u Blei. U nongthoh, ngam artatien u la kynmaw ia ka pharshi kaba u Jisu Khrist u la iathuh shaphang 'U kew bad u ñiut' ha kaba u Khrist u kdew ia u ñiut kum uta ia uba la bet da u nongshun ha ka por mynmiet. Dei kane, lehse kaba la pynlong ia u ban shim ia ka kyntien 'ñier' ban mut ia ki ksuid.

Ka jingpyndonkam ia ki kyntien pynap ha kane ka rukom kyrpang ka nang kham sngewtynnad katba ngi nang ñaid ha ka poim. Hadien ba u briew u la 'tiew pyrshah hukum u Blei' bad u la khet ia ka jingkieng na kliar u Sohpetbneng, u nongthoh u iathuh ba

...Kan sar

Ka ñap ia riew rangbah shynrang kynthei;
Lehse la dom ki blei. Ngi sngew uwei
U Blei haba la shlei jingdom *dar dar*
Pyrthat u phah ban tied. Ki blei la dei
Ban ioh ba kin kyrdoh ban im ja kpoh.

(V:143-8)

Na kine ki laiñ ngi sngewthuh shai ba u briew ba la hap mynta u don hapoh ka bor ka Jingiap. Ki blei kum ka Lei Khuri, Lei Kupli, Lei Khyrdop bad kiwei kim shym lah ban ia da ia ki; lehse kim shym ia da namar ba ki dom ia u briew na ka daw aïu re aïu. Ka jingtip ba thikna, ong u nongthoh, ka long ba uwei U Blei te u la dom shisha bad u la pynpaw ia la ka jingdom da kaba hukum ia u Pyrthat ban kyrhuh dar dar. Une u dei u Blei ba shisha u Blei Nongbuh Nongthaw. Ki briew na ka jinglong tynrai jong ki kim lah ban im khlem blei, kumta haba kim ia bit bad kiwei ki blei, ki wad da kiwei. Ban leh aïu ia kita ki blei? U nongthoh u ong khnang ba kin 'kyrdoh ban im ja kpoh'. 'kyrdoh' hangne ka don ar jingmut. Kawei ban kyrkhu, kata ban *kyrkhu-kyrdoh*; ba kita ki blei kin peit kin i lem katba u khun bynriew u 'kyrdoh' kata, leh shitom ban im ja kpoh. Ka jingmut kaba ar ka pynkhongpong ia ka jingmut kaba nyngkong. U briew ynda u la wad da ki 'blei' ban 'kyrdoh' ia ki, un ym shem kaba kyrhai ha ka jingim jong u, hynrei un shu dang iai hap leh shitom hi ban im ja kpoh. Kane ka thew beit beit ia ka jingmut kaba shai ba kiwei pat ki 'blei' ki bym dei kane ka 'khmat ba iai thaba ba dap jingieit nylla ia la jingthaw' kin nym lah ban iarap ei ei ia ki briew.

Kane ka rukom ban tyngngian shibun ki jingpyrkhat tang ha kawei ka kyntien ka long ka rukom ne stail kaba bha. Ka pynpaw ia kaba u nongthoh u long u kynrad halor ka phang pdeng jong ka poim, bad halor ka jingpyndonkam ia ki kyntien.

Kaba khatduh ka kyntien pynap ba la pyndonkam ha kane ka rukom kaba kyrpang ka long ka kyntien 'khrei' na u *ksuid u khrei*. Kane ka kyntien ka don ha ka ka snap ka jingmutdur ia ka sur ba i triem bad ba i shyrkhei jong ki ksuid. Ha nga, kane ka kyntien 'khrei' ka pynpar khriat kumno re ia ka met namar ka pynpaw ia kaba u briew mynta u don mar khmat bad ki jingthaw ki bym tip ei ei shaphang ban pyrkhat ia kiwei, ne ban leh ei ei tang halor kaba pyn- shong nia, hynrei kiba tip shi beit tang ban leh beiñ bad leh donbor ia u khunbynriew. Kane ka dur ba i shyrkhei ka ia dei bha bad kaba u nongthoh u iathuh shaphang jong ki ba

....ki khrei

ki leh donbor,.....

.....
(V: 307-8)

Ki Kyntien Pynwan Ki Kyntien Thawnang

U H.Warmphaingn Sten u pyndonkam katto katne ki kyntien kiba u la shu pynwan bad la shu leh thawnang. Kita ki long 'laisap', 'khuksuid', 'khubriew', bad 'phohbha'. Ka jingpyndonkam thawnang ia kine ka long ha ka nongrim ba lada don arsap, dei ban don laisap; lada don khublei, dei ban don khuksuid, bad khubriew, bad kumjuh ruh lada don ka phohsniew, ka ban bud ia ka kan dei ka phohbha. Kane ka jingleh thawnang u nongthoh ka long ha ka rukom kaba sngewtynnad bad kaba sngewbiria ruh. Kam long satia kaba shu khun jubor, namarkata kam pynshrai ne pynsngewsalia ia ki nongpule. Kine ki kyntien, ngam artatien kin sa long ki kyntien biria hapdeng ki nongpule kiba la pule bha ia *Ka Burom Ba La Jah*; bad lehse katba nang ñaid ka por kin sa long kiba ki paidbah hi kin sa pyndonkam.

Nalor kine, u nongthoh u pyndonkam sa kawei pat ka kyntien pynwan. Kata ka long 'riewnar' ha ka sentens "Ani dohnud riewnar ki ioh! (II:98). Ka kyntien 'riewnar' ka dei kawei bad 'runar'. Haba pyrkhat ia ka jingmut jong ka, imat 'runar' hi ka wan na 'riewnar'. U nongthoh u pynshai ia ka jingmut jong ka kyntien lyngba kane ka jingpyndonkam.

U pyndonkam shuh shuh sa kiwei ki kyntien pynwan kum 'sur nurok' (I:268) 'raiot nurok' (I:570), 'sim nurok' (II:159), 'bor nurok' (III:247). Ka jingbuh ia ka kyntien 'nurok' kum ka kyntien batai ia ka 'sur', 'raiot', 'sim' bad 'bor' ka pynthikna ha baroh

ba kine ki don ka jinglong ba kynja ksuid. Ka 'burom Jom' (II:940) ka long ban pynieng ia ka burom ym kum kaba ngi ju tip bad kren, kata, kum *burom Syiem*, *burom Blei* hynrei kum kaba ka ri hi kam pat ju poi pyrkhath.

Ka phreis 'riew snieh snep dieng' (V:77) ruh ka long sa kawei pat ka kyntien pynwan kaba sngewtynnad palat. Ia kane ka jingpynwan, u nongthoh u leh ha ka nongrim jong ka jingiasyriem ka snieh doh kaba la sti la tymmen bad i tyrkhong kum ka snep dieng. Kane ka kyntien batai ia kiba la tymmen kan sa nang ioh dor katba nang ia id ka por.

Ki Kyntien Biria Bad Ki Kyntien Shim Kylliang

Kawei na ki kyntien biria ka dei ka kyntien 'jakoid' kum ka verb ha kaba u nongthoh u ong

Ka Pap kan phon kan khroh kan jakoid de,
(I:521)

Sa kawei pat ka long ka phreis na ka Hindi

Ban ioh *bahut atcha* nu Jom Rekha;
(V:297)

Nalor ba ka *bahut atcha* ka pynsngew biria, u nongthoh u la pyndonkam ia ka na ka bynta ban wanrah ia ka tara hapoh ka laiñ.

Kiwei pat ki kyntien shim kylliang ki long *plastik*, *kanbas*, *parti*. U nongthoh u da leh thikna ban kdew ba kine kim long ki kyntien Khasi da kaba buh lypa ia ki ha ki dak kynriang.

Ki Kyntien Kyndong Bad Kyntien Shnong

Nga pyndonkam ia ka kyntien 'kyndong' hangne ban kdew ba ki kyntien ki long ki bym da ia pyndonkam paitbah. Kawei na kiba kum kita ka dei ka kyntien 'khar'.

"Ngin buh habar ka khar, u khaw, ka ja
Te katba bam pynjuh ban dem; ynda
Ngan wan ngan kem bad set ha sem kham slem."

(V:134-6)

Kane ka kyntien 'khar' ka don ryngkat bad ki jingbam (khaw bad ja) da kiba yn pynjuh ia ki mrad ba ki briew ki kwah ban ri. 'Khar' ka dei ka dpei lieh kaba snoh ha ka dieng ne prew haba la thang ia ki. La ju pyndonkam ia kane ka dpei kum ka mluh ha ki jingshet jingtiew khamtam ha ki por ba ym pat ioh ia ka mluh kumba ka long mynta. U nongthoh u pyndonkam ia ka 'khar'

ha ka jingmut ka 'mluh' kaba namar ka jingbang jong ka ka pynjuh pynjem ia kita kiba la ioh jliah mluh kumto.

U nongthoh u pyndonkam ruh shibun ki kyntien shnong kum 'iung', 'kbei', 'sarom', 'sngoh', etc. Hynrei kaba donkam eh na ki kyntien shnong ka dei 'tang nub tang jri' ban kdew ia ka jingkieng ha kliar Sohpetbneng. Kane ka dei kaba u nongthoh u la pyndonkam kum kawei pat ka kyntien na ka bynta 'jingkieng'. U la pyndonkam ia kane bunsien ha ka Kitab IV bad V. U la ioh ia kane na kawei ka phawar kaba na sha ki thain Nongjngi kaba ong

.....

Ia ku ia hiar na u dieñbah

Wa sah tang nub tang jri

....

Kine ki long ki bynta kiba ha ka jingsngew jong nga, ki pynpaw shisha ia ka jinglong kynrad jong u nongthoh ha ka rukom jied bad pynwan ktien.